

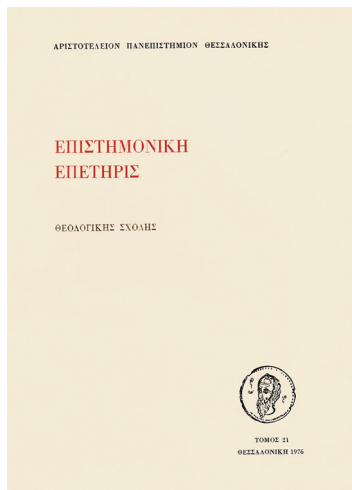

ΜΕΓΑΛΗ
ΟΡΘΟΔΟΞΗ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ 7

Έκρυθμος - Ηλία προφήτη ναοί

λειτουργίας της Σχολής. Αυτό δεν οφειλόταν σε oligωρία, αλλά στις περιστάσεις υπό τις οποίες άρχισε τη λειτουργία της η Σχολή. Στον τ. 1 υπεύθυνος για την έκδοση υπήρξε ο κοσμητείας προκοσμήτωρ καθηγητής Βασίλειος Κ. Έξαρ-

κος. Η επόμενη έκδοση της *Επετηρίδας* έγινε το 1957 με καθυστέρηση 4 ετών. Για τα έτη 1957 έως 1977 (τ. 2-22), δεν υπάρχει η αναγραφή διευθυντή έκδοσης. Την έκδοση των τόμων 23 (1978) και 24 (1979) διύθυνε ο καθηγητής Ιωάννης Δ. Καραβιδόπουλος, ενώ την έκδοση των επόμενων τριών τόμων 25 (1980), 26 (1981) και 27 (1982) ο καθηγητής Γρηγόριος Δ. Ζιάκας. Ο επόμενος τόμος της *Επετηρίδας* (τ. 28) εκδίδεται με καθυστέρηση τριών ετών το 1985, με διευθυντή έκδοσης τον καθηγητή Ιωάννη Δ. Καραβιδόπουλο.

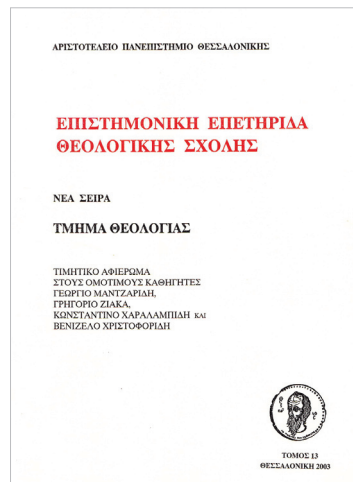
Στην έκδοση του τ. 29 (1986-1989), που αποτελεί και την τελευταία κοινή έκδοση της *Επιστημονικής Επετηρίδας* της Σχολής, διευθυντής ήταν ο καθηγητής Γρηγόριος Δ. Ζιάκας. Ο τόμος ήταν αφιερωμένος στη μνήμη των καθηγητών Βασιλείου Π. Στογιάννου, Θωμά Μ. Προβατάκη και Ιωάννου Ε. Αναστασίου. Περιελάμβανε επίσης άρθρα σχετικά με την επιστημονική και συγγραφική δράση των αιμνήστων καθηγητών, με την επιμέλεια μελών ΔΕΠ της Σχολής.

Από το ακαδημαϊκό έτος 1989-1990 η *Επιστημονική Επετηρίδα* της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ εκδίδεται σε Νέα Σειρά, η οποία περιλαμβάνει δύο αυτοτελείς τόμους, έναν του Τμήματος Θεολογίας και έναν του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας. Την πράξη της διαίρεσής της ενιαίας *Επιστημονικής Επετηρίδας* της Σχολής και την αναμενόμενη έκδοση αυτοτελούς τόμου εκ μέρους του κάθε Τμήματος υπαγόρευσε, σύμφωνα με τις εκδοτικές επιτροπές των δύο *Επετηρίδων*, ο νέος νόμος 1268/82 για τα ΑΕΙ, βάσει του οποίου η Θεολογική Σχολή διαιρέθηκε σε δύο αυτοτελή Τμήματα: της Θεολογίας και της Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας. Έτσι, από το ακαδημαϊκό

έτος 1989-1990 τα δύο Τμήματα προβαίνουν στην έκδοση δικού τους, αυτοτελούς τόμου, *Επιστημονικής Επετηρίδας*, που εκφράζει τις ιδιαίτερες κατευθύνσεις και τους θεολογικούς προβληματισμούς τους.

1. Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ. Νέα Σειρά Τμήμα Θεολογίας. Επιστημονικό περιοδικό, επίσης (εκδιδόμενο ανά ακαδημαϊκό έτος). Θεσσαλονίκη 1990 μέχρι σήμερα. Περιλαμβάνει επιστημονικές μελέτες, που καλύπτουν όλους τους κλάδους της Θεολογικής Επιστήμης, μελών ΔΕΠ, ομοτίμων καθηγητών και επιστημονικών συνεργατών του Τμήματος Θεολογίας. Τόμοι: 1-17 (1990-2008). Σχ. 8°.

Εκδίδεται από το Τμήμα Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ, εποπτευόμενο από επιτροπή, η οποία αποτελείται από τρεις καθηγητές του Τμήματος Θεολογίας, με τον τίτλο «Εκδοτική Επιτροπή» και αργότερα «Επιτροπή Εποπτείας». Για τους τ. 1 (1990) μέχρι 4

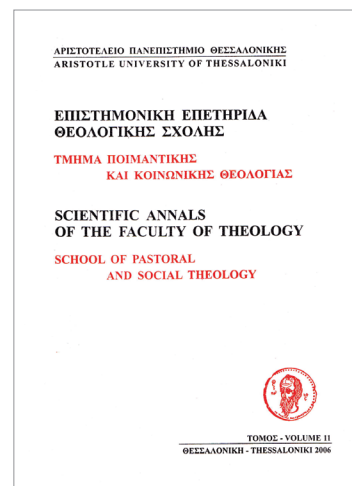
(1994), την «Εκδοτική Επιτροπή» αποτελούν οι Γρηγόριος Ζιάκας, καθηγητής, Ανέστης Κεσελόπουλος, επίκουρος καθηγητής, και Λάμπρος Σιάσος, επίκουρος καθηγητής. Στους τ. 5 (1995) μέχρι 7 (1997) την «Επιτροπή Εποπτείας» αποτελούν ο καθηγητής Απόστολος Αθ. Γλαβίνας, ως διευθυντής, και μέλη οι Ανέστης Κεσελόπουλος, αναπληρωτής καθηγητής, και Παναγιώτης Παχής, λέκτορας. Για τους τ. 8 (1998) μέχρι 17 (2007-2008) την «Επιτροπή Εποπτείας» αποτελούν ο καθηγητής Ανέστης Κεσελόπουλος, ως διευθυντής, και οι Παναγιώτης Παχής, αναπληρωτής καθηγητής, και Χρυσόστομος Σταμούλης, αναπληρωτής καθηγητής, ως μέλη.

Κάποιοι από τους τόμους της *Επετηρίδας* έχουν αφιερωθεί τιμητικά σε ομοτίμους καθηγητές του Τμήματος Θεολογίας. Συγκεκριμένα, «Τιμητικό Αφιέρωμα» αποτελούν οι εξής τόμοι: τ. 6 (1996) στον Νικόλαο Γρ. Ζαχαρόπουλο· τ. 8 (1998) στον Αντώνιο-Αιμίλιο Ταχιάο· τ. 9 (1999) στον Αλέξανδρο Γουσίδη· τ. 11 (2001) στους Πρόδρομο Ακαν-

θόπουλο και Βασίλειο Ψευτογκά· τ. 12 (2002) στον Νικόλαο Αθ. Ματσούκα· τ. 13 (2003) στους Γεώργιο Μαντζαρίδη, Γρηγόριο Ζιάκα, Κωνσταντίνο Χαλαμπιδά και Βενιζέλο Χριστοφορίδη· τ. 14 (2004) στον Δημήτριο Τσάμη· τ. 15 (2005) στον Ιωάννη Καραβιδόπουλο· τ. 16 (2006) στον Απόστολο Γλαβίνα· και τ. 17 (2007-2008) στον Ιωάννη Ταρνανίδη. Το πρώτο άρθρο των αφιερωματικών τόμων αναφέρεται κατά κανόνα στη βιογραφία και το επιστημονικό έργο των τιμωμένων καθηγητών, και το επιμελείται συνήθως κάποιο μέλος ΔΕΠ του Τμήματος.

2. Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ. Νέα Σειρά Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας. Επιστημονικό περιοδικό, επίσης (εκδιδόμενο ανά ακαδημαϊκό έτος). Θεσσαλονίκη 1990 μέχρι σήμερα. Περιλαμβάνει επιστημονικές μελέτες, που καλύπτουν όλους τους κλάδους της Θεολογικής Επιστήμης, μελών ΔΕΠ, ομοτίμων καθηγητών και επιστημονικών συνεργατών του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας. Τόμοι: 1-13 (1990-2008). Σχ. 8°.

Εκδίδεται από το Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας (από το 1994) της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ, εποπτευόμενο από επιτροπή, την οποία αποτελούν τρεις καθηγητές του Τμήματος, με τον τίτλο «Κριτική Επιτροπή». Διευθυντής της *Επιστημονικής Επετηρίδας* μέχρι το 2005 ήταν ο καθηγητής Σταύρος Κλαντζάκης. Από το 2006 μέχρι σήμερα, διευθύντρια είναι η καθηγήτρια Δέσπω Λιάλιου. Για τους τ. 1 (1990), 2 (1992), 3 (1993), 4 (1995), 5 (1998), και 6 (1999), την «Κριτική Επιτροπή» αποτελούν οι καθηγητές Στέργιος Σάκκος, Αντώνιος Παπαδόπουλος και Χρήστος Βάντσος.

Στους τ. 7 (2001), 8 (2002), 9 (2004) και 10 (2005) «Κριτική Επιτροπή» είναι οι καθηγητές Χρήστος Βάντσος, Ηλίας Νικολακάκης και Δέσπω Λιάλιου. Στους τ. 11 (2006), 12 (2007), 13 (2008) την «Κριτική Επιτροπή» αποτελούν οι καθηγητές Αθανάσιος

Καραθανάσης και Χρήστος Οικονόμου, ο αναπληρωτής καθηγητής Θεόδωρος Γιάνγκου και ο επίκουρος καθηγητής Συμεών Πασχαλίδης.

Οι τ. 5 (1998) και 6 (1999) αφιερώθηκαν στη μνήμη του καθηγητή Παναγιώτη Κ. Χρήστου («Αφιέρωμα Α' και Β'» αντίστοιχα). Στους τόμους αυτούς γίνεται ενδελκτική αναφορά στη ζωή και το επιστημονικό και συγγραφικό έργο του αιμνήστου καθηγητή, μέσα από άρθρα και μελέτες μελών ΔΕΠ του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας. Ο τ. 13 (2008) αποτελεί «Αντίδωρο» στον ομότιμο καθηγητή σεβασμιώτατο μητροπολίτη Τυρολόγης και Σερεντίου κ. Παντελεήμονα Ροδόπουλο. Ο τ. 13 περιλαμβάνει επίσης εκτενές βιογραφικό σημείωμα, αναλυτική εργογραφία του τιμωμένου, καθώς και μελέτες μελών ΔΕΠ του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας του ΑΠΘ, του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας του ΕΚΠΑ, της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ και του ΕΚΠΑ, ομοτίμων καθηγητών, διδασκάλων και νομικών. ΑΘ.Κ.

Βιβλιογραφία:

Μπουγάτσος, Ν.Θ., *Βιβλιογραφία Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου (1826-1966)*, Αθήνα 1974. Κονταλή, Αθηνά, Ν., «Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης», στον τόμο *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου 1784-1874*, τ. Β', Αθήνα 2008, σ. 219-220.

Επιστολή Δήθεν Βαρνάβα. 1. Ο συγγραφέας. Το έργο δεν ανήκει στο είδος των επιστολών, αλλά αποτελεί δοκίμιο οικοδομητικού-θεολογικού χαρακτήρα με αντιπαιδαγωγικό περιεχόμενο. Πιθανολογείται ότι ανήκει σε κάποιον προερχόμενο εξ εθνών χριστιανό, του οποίου η ταυτότητα παραμένει άγνωστος.

Αρχαίοι συγγραφείς, όπως ο Κλήμης ο Αλεξανδρέας (*Στρωματείς Β'*, vi, PG 8:965B-968A, vii, PG 8:969C-972A), ο Ωριγένης (*Κατά Κέλσου*, PG 11:777B, *Περί αρχών*, 3,2), ο Ιερώνυμος (*De viris illustribus* 6), κ.ά., δεν αμφισβήτησαν την πατρότητα του αποστόλου Βαρνάβα, σε αντίθεση με τον ιστορικό Ευσέβιο Καισαρείας, ο οποίος κατατάσσει το έργο αυτό είτε στα νόθα, είτε στα αντιλεγόμενα βιβλία της ΚΔ (*Εκκλησιαστική Ιστορία*, 3, 25, PG 20:269A, 6,13, PG 20:548C).

Η νεότερη κριτική του κειμένου αποκλείει την περίπτωση αυτό να έχει γραφεί από τον απόστολο Βαρνάβα. Τα βασικότερα επιχειρήματα, πλθρους αποδεικτικής δύναμης, είναι τα εξής: α) αν το κείμενο ήταν γνήσιο δημιουργήμα του αποστόλου Βαρνάβα, η Εκκλησία θα το είχε αναγνωρίσει ως τέτοιο και θα το συμπεριελάμβανε στον Κανόνα της Αγ. β) ο απόστολος Βαρνάβας δεν θα εκφραζόταν απαξιωτικά για τους Αποστόλους θεωρώντας τους υπερβολικά αμαρτωλούς κατά την

κλίση τους, γ) ο συντάκτης αγνοεί την ιουδαϊκή γραμματεία, κάτι που είναι αδύνατο να ισχύει για τον λευίτη Βαρνάβα, δ) τα αυθαίρετα συμπεράσματα, η υπερβολική χρήση της αλληγορικής μεθόδου και η ξένη προς την αντίληψη του Παύλου και των λοιπών Αποστόλων διδασκαλία περί της ΠΔ δεν θα ήταν δυνατόν να ανήκουν στον απόστολο Βαρνάβα.

2. Χρόνος και τόπος συγγραφής. Οι ερευνητές δεν συμφωνούν ως προς τον χρόνο σύνταξης της επιστολής, ο οποίος δεν μπορεί να καθοριστεί με ακρίβεια. Η χρονολόγησή της τοποθετείται κατά πιθανολόγηση μεταξύ των ετών 96-98 μ.Χ. Λόγω της αλληγορικής ερμηνείας, την οποία χρησιμοποιεί κατά κόρον ο συντάκτης, πολλοί καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η επιστολή γράφηκε στην Αλεξάνδρεια.

3. Η επιστολή. Στο 1^ο κεφάλαιο ο συντάκτης χωρίζει να κατονομάσει τον εαυτό του, όπως συμβαίνει στις περισσότερες επιστολές της ΚΔ, απευθύνει γενικό χαιρετισμό στους αποδέκτες προσφωνώντας τους «υιούς και θυγατέρες» (Επιστολή, 1, 1, Sch 172, σ. 72). Ακολούθως διαιρεί το περιεχόμενο του δοκιμίου του σε δύο τμήματα: κεφ. 2-17 και κεφ. 18-21. Το πρώτο τμήμα (κεφ. 2-17) υποδιαιρείται σε δύο ενότητες (κεφ. 2,1-5,4 και 5,5-17).

Στο πρώτο τμήμα (1^η ενότητα κεφ. 2,1-5,4) αξιολογεί θετικά την πνευματική κατάσταση των παραληπτών και ταυτόχρονα τους παρακινεί να εκζητήσουν την οδό της δικαιοσύνης προβάλλοντας τις χριστιανικές αρετές με οδηγό την πίστη, η οποία είναι συναρπασμένη με τη γνώση. Ακολούθως (2^η ενότητα κεφ. 5,5-17) ερμηνεύει μεταφορικά και αλληγορικά τα παλαιοδιαθηκικά συμβάντα (με ακραίο πολλές φορές τρόπο και με σαφώς έντονο αντιιουδαϊκό πνεύμα) και διαφοροποιείται από την κρατούσα αντίληψη των αποστόλων και του Παύλου ως προς τη θεώρηση της ΠΔ ως παιδαγωγού εις Χριστόν.

Στο δεύτερο μέρος της επιστολής (κεφ. 18-21) η δομή του κειμένου και το περιεχόμενο μεταβάλλονται δραστηρικά. Κατά τη γνώμη πολλών ερευνητών το δεύτερο αυτό τμήμα αποτελεί μεταγενέστερη προσθήκη. Περιέχει τη διδασκαλία των δύο οδών (φωτός και σκότους), με εμφανή εξάρτηση από το βιβλίο των Διακόνων. Σκοπός του συντάκτη είναι η μέσω των εντολών κατάκτηση της αρετής και η αποφυγή της οδού της κακίας καθώς και η παύση της προσκολλησέως στο γράμμα της ΠΔ.

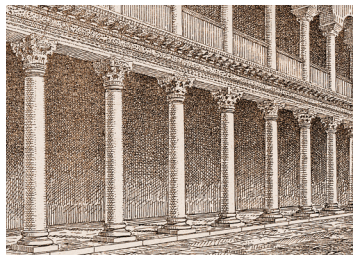
4. Αξιολόγηση. Το έργο αποτελεί πολύτιμη πηγή πληροφοριών για τη ζωή της πρώτης Εκκλησίας. Οι αναφορές στη Σταύρωση, την Ανάσταση, τον Τίμιο Σταυρό και τη σύνδεσή του με το μυστήριο του βαπτίσματος, ο σεβασμός προς τους προεσώτες της Εκκλησίας, καθώς και η εσχατολογική συσχέτιση των πάντων με τη «ὄγδομη ἡμέρα», θέ-

ση που θα τύχει περαιτέρω επεξεργασίας από Πατέρες της Εκκλησίας, είναι μερικά από τα ενδιαφέροντα θεολογικά στοιχεία, που μπορεί κανείς να αλιεύσει από τη μελέτη του έργου και τυγχάνουν θετικής αποτιμήσεως.

Στα μειονεκτήματα του έργου, από πλευράς θεολογικής, συγκαταλέγονται η υπερβολική χρήση της αλληγορίας ως ερμηνευτικής μεθόδου και η υποτίμηση της ΠΔ, ενώ είναι προφανείς οι επιδράσεις που έχει δεχθεί ο συντάκτης από τις γνωστικίζουσες τάσεις και χιλιαστικές αντιλήψεις της εποχής του. Κυρίως, όμως, το έργο παρουσιάζει δογματικές παρεκκλίσεις, όσον αφορά την περί Ενανθρωπήσεως του Υιού και Λόγου του Θεού παρατιθέμενη χριστολογική διδασκαλία. Α.ΓΛΑ.

Βιβλιογραφία:

Επιστολή Καθολική, PG 2:727-782 (Λατινική και ελληνική έκδοση). Βαρνάβα επιστολή, ΒΕΠΕΣ 2,227-243. Prigent, P. - Kraft, R., *Épître de Barnabé*, Sch 172,72-218. ΕΠΕ 119,20-73. Μπαλάνος, Δ., *Πατρολογία. Οι εκκλησιαστικοί πατέρες και συγγραφείς των οκτώ πρώτων αιώνων*, Αθήνα 1930. Ιωαννίδης, Β., «Βαρνάβα, επιστολή», ΘΧΕ 2 (1937) 361-363. Quasten, J., *Patrology*, τ. 1, Utrecht/Westminster: Spectrum/Md Newman 1962. Χρήστου, Π., *Ελληνική Πατρολογία*, τ. 2, Θεσσαλονίκη: Κυρομάνος 21991. Παπαδόπουλος, Σ., *Πατρολογία*, τ. 1. Εισαγωγή, Β' και Γ' αιώνας, Αθήνα 21991. Prokurat, M. - Golitzan, A. - Peterson, M., "Barnabas, Epistle of", *Historical Dictionary of Orthodox Church*, London: Scarecrow 1996. ODCC, σ. 159. Νικολαΐδης, Ν., *Αποστολική Πατέρες. Γραμματολογική και Θεολογική Προσέγγιση*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 2002. LThK³ 2 (2004) 18.

Επιστόλιο (πηγή: Σ. Καλοπίση-Βέρτη, Σ. - Μ. Παναγιωτίδη-Κεσίσογλου (επιμ.), Πολύγλωσσο Εικονογραφημένο Λεξικό Όρων Βυζαντινής Αρχιτεκτονικής και Γλυπτικής, Ηράκλειο 2010

Επιστόλιο. 1. Επίμηκες αρχιτεκτονικό μέλος στο κατώτερο τμήμα του θρησκευτικού, το οποίο φέρεται από κίονες, μέσω των κιονοκράνων. Σκοπός του συγκεκριμένου αρχιτεκτονικού μέλους ήταν η σύνδεση των κίωνων ή των πεσών. Αρχικώς χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον σε αυτόν τον ρόλο στην αρχαία Ελλάδα και την αρχαία Ρώμη. Διακρινόταν σε δύο ρυθμούς: τον δωρικό και τον ιωνικό. Στον δωρικό ρυθμό το επιστόλιο είναι επίπεδο και δεν έχει έτερες διακοσμήσεις πέραν των μικρών προεξοχών του ανωτέρου τμήματος που μοιάζουν με σταγόνες. Στον ιωνικό ρυθμό, και στην πλουσιότερη

αυτού παραλλαγή, τον κορινθιακό, το επιστόλιο διαιρείται σε τρεις ταινίες αντίστροφης κλιμάκωσης. Η ανώτερη ζώνη επιστέφεται με γλυπτό διάκοσμο αστραγάλου και κυματίου. Το επιστόλιο εφαρμόστηκε εξίσου ευρύτατα σε αυτόν τον ρόλο και σε παλαιοχριστιανικές βασιλικές, όπως ο Άγιος Ιωάννης ο Στουδίτης στην Κωνσταντινούπολη και ο Άγιος Πέτρος στη Ρώμη. Αντικαταστάθηκε μεταγενέστερα από τα κτιστά τόξα -ονομαζόμενα και τοξωτά επιστόλια- τα οποία ήταν αποτελεσματικότερα στη χρήση τους και φθηνότερα στην κατασκευή τους. Κατασκευάζονταν από μάρμαρο, πέτρα ή ξύλο.

Επιστόλιο τέμπλο (πηγή: Σ. Καλοπίση-Βέρτη, Σ. - Μ. Παναγιωτίδη-Κεσίσογλου (επιμ.), Πολύγλωσσο Εικονογραφημένο Λεξικό Όρων Βυζαντινής Αρχιτεκτονικής και Γλυπτικής, Ηράκλειο 2010

2. Επίμηκης δοκός σύνδεσης των κιονίσκων των τέμπλων στο ανώτερο τμήμα τους. Έφερε πλούσια ανάγλυφη διακόσμηση. Από τον 12^ο αι. και εντεύθεν προσαρμόστηκαν πάνω του εικόνες με παραστάσεις του Δωδεκαόρτου. Α.ΠΕΤ.

Βιβλιογραφία:

Γκιολές, Ν., *Παλαιοχριστιανική Τέχνη: Ναοδομία (π. 200-600)*, Αθήνα 21998. ΘΧΕ 5 (1964) 791. Καλοκύρης, Κ.Δ., *Εισαγωγή εις την Χριστιανικήν και Βυζαντινήν Αρχαιολογία. (Η Εκκλησιαστική Τέχνη Ανατολής και Δύσεως)*, Θεσσαλονίκη 1993. Krautheimer, Richard, *Παλαιοχριστιανική και Βυζαντινή Αρχιτεκτονική*, Αθήνα 21998. Ορλάνδος, Α.Κ., *Η Ξυλόστεγος Παλαιοχριστιανική Βασιλική της Μεσογειακής Λεκάνης*, τ. 2, Αθήνα 1954. Παλιούρας, Αθ. Δ., *Εισαγωγή στη Βυζαντινή Αρχαιολογία*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων 2004. Στουφή-Πουλημένου, Ιωάννα, *Χριστιανική και Βυζαντινή Αρχαιολογία και Τέχνη*, Αθήνα 2011.

Επιτακτικοί και υποτακτικοί χαρακτήρες. Όροι του Φιλοξένου στο *Θεωρητικό* του, που αναφέρονται στους χαρακτήρες Κέντημα και Υψηλή («Επιτακτικοί») και στο Ολίγον και την Πεταστή («Υποτακτικοί»). Οι δύο πρώτοι είναι τα παλαιά δύο ανιόντα «Πνεύματα» με ενέργεια υπερβατικής ανάβασης, ενώ οι δύο επόμενοι είναι τα δύο εναπομείναντα από την Παλαιά Παρασημαντική «Σώματα», τα οποία λειτουργούν ως σημειογραφικά σπρίγματα για να γραφούν τα άλλα δύο σημάδια, οπότε τα πρώτα ακυρώνουν και την ποσοτική λειτουργία των δευτέρων. Η χρήση των όρων δεν είχε συνέχεια, καθώς την ιδιότητα της υποταγής των

έχουν επίσης το Ίσον και όλοι οι κατιόντες, ενώ «Σώματα» σπρίξης υπήρχαν και για τα κατιόντα «Πνεύματα» των υπερβατών καταβάσεων. Θ.ΑΠ.

Βιβλιογραφία:

Φιλοξένος, Κυριακός, *Λεξικόν της ελληνικής εκκλησιαστικής Μουσικής Α-Μ*, Κωνσταντινούπολη: Μισσαλίδης Ευαγγελινός 1868.

Επίτασις. Κατά την αρχαία έννοια, η «επί το οξύ ποιητική», το αντίθετο της «ανέσεως» (επί το βαρύ). Ο Φιλοξένος αναφέρει τον όρο και για την επί το οξύ σύνθεση των χαρακτήρων αναβάσεως. Θ.ΑΠ.

Βιβλιογραφία:

Μιχαηλίδης, Σ., *Εγκυκλοπαίδεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής*, Αθήνα: ΜΙΕΤ 1982. Φιλοξένος, Κυριακός, *Λεξικόν της ελληνικής εκκλησιαστικής Μουσικής Α-Μ*, Κωνσταντινούπολη: Μισσαλίδης Ευαγγελινός 1868.

Επιτάφιος. Στην Ορθόδοξη λατρεία, στο τελετουργικό της Μ. Παρασκευής εντάσσεται ένας λειτουργικός πέπλος, ο επιτάφιος. Ο πέπλος αυτός είναι εξέλξη ενός άλλου αμφίου της εκκλησίας, του αέρος. Από τον 14^ο αι. και έπειτα, λόγω των συμβολισμών του, ο αήρ έγινε ένα στοιχείο του τελετουργικού της Μεγάλης Παρασκευής. Από τότε, ο αήρ απαντά στα κείμενα και ως επιτάφιος, όπως πρώτος αναφέρει ο Συμεών Θεσσαλονίκης.

Ένας κώδικας της ιεράς μονής Βατοπαιδίου (Athos, Bator. Nr. 1100-954) του 1346, για πρώτη φορά αναφέρει μια ξένη, μέχρι τότε, λιτανεία. Το βράδυ της Μ. Παρασκευής, ο ιερέας, περιβεβλημένος ολόκληρη την ιερατική του στολή, εισέρχεται στον ναό από το ιερό φέροντας το Ευαγγέλιο, όχι όπως συνήθως, αλλά, στον ώμο, τυλιγμένο μέσα στον ιερό πέπλο, τον αέρα. Τότε ο ιερέας αρχίζει μιαν αργή περιφορά μέσα στον ναό, ενώ ψάλλεται το τρισόγιον και ακολουθεί το τροπάριο «Ο Ευσχήμων Ιωσήφ, από του ξύλου καθελών...». Όλη αυτή η τελετή παραπέμπει στην κληδιά και στον ενταφιασμό του Χριστού.

Έκτοτε, προφανώς, έχει καθιερωθεί, κατά τα απόστιχα του εοπερινού της Μ. Παρασκευής να γίνεται με πομπή η έξοδος του επιταφίου από το ιερό βήμα, η περιφορά του στον ναό και η απόθεσή του σε κουβούκλιο τοποθετημένο στο κέντρο του ναού για την προσκύνηση των πιστών. Στον όρθρο του Μ. Σαββάτου, στο τέλος της δοξολογίας, ο επιτάφιος τοποθετείται πάνω στην Αγία τράπεζα, όπου παραμένει ως την Ανάληψη και επάνω του τελείται η θεία λειτουργία. Κατά το υπόλοιπο λειτουργικό έτος ο επιτάφιος δεν χρησιμοποιείται.

Η προέλευση και χρήση του επιταφίου είναι καθοριστικές για τον εικονογραφικό του διάκοσμο. Τα θέματα